

ALEKSANDR MIHAYLOVIÇ ŞÇERBAK*

B.V. LUNİN

Şarkiyatçı-Türkolog A.M. Şçerbak 18 Aralık 1926'da Stavropolskiy bölgesinin Turkmen rayonunun Letnyaya Stavka köyünde dünyaya geldi. Bir banka memurunun oğlu olup Rus ırkına mensuptur. 1948 yılından itibaren Sovyet Sosyalist Kominist Partisinin üyesidir.

1948 yılında Stavropolskiy Devlet Pedagoji Enstitüsü, Filoloji Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. Enstitüye devam ederken aynı zamanda Türk dillerini öğrenmekle meşgul oldu.

1944-1945 yılları arasında Sovyet Ordusunun 3. Ukrayna Frondunda görev yaptı ve ağır yaralandı.

1948 yılından itibaren Leningrad'daki SSCB İlimler Akademisi Dilbilimi Enstitüsü (önceki adı Dil ve Düşünce Enstitüsü) 'nde aspirant oldu. 1951 as ilim üyesi 1961'den itibaren (Altay dilleri bölümünde) üst ilim üyesi oldu.

1951 yılında "Skazanie ob Oguze, Uygurskiy variant" adlı kandidatlık tezini savundu ve 1968 yılında "Srvnitelnaya fonetika tyurkskih yazıkov" adlı doktora tezini savundu.

A.M. Şçerbak seksenden fazla ilmî esere imza atmıştır. Bu eserlerin çoğu Özbek edebî dili ve diğer türk dillerinin öğrenimi hakkındadır. *K istorii uzbekskogo literaturnogo yazıka drevnego perioda (1953)*, *K istorii obrazovaniya uzbekskogo natsionalnogo yazıka (1954)*, *Sposobi viraceniya grammatičeskih znaçeniy v tyurkskih yazıkah (1957)*, *Oguz-name, Muhabbat-name (1959)*, *Osnovnye osobennosti yucnohorezmskogo govora v srvnitelnom osveşçenii (1961)*, *Grammatika starouzbekskogo yazıka (1962)*, *Soçinenie Babura ob aruze (1969)* ve benzeri eserler...

A.M. Şçerbak Güney Doğu Avrupa'da bulunmuş olan (Yenisey vb.) runik harfli anıtların deşifresinde otorite olarak kabul edilir. Şçerbak, *Drevnetyurkskiy slovar (Leningrad., 1969)* 'ın derlenmesinde görev almıştır.

Oçerki po srvnitelnoy morfologii tyurkskih yazıkov. İmya ve Poetiçeskie proizvedeniya predşestvennikov Navoi adlı eserleri yayıma hazırlamıştır.

Sovyetler Birliği içerisindeki Türk dilli Cumhuriyetlerde ilmî kadroların yetişmesinde ve Türkoloji dalına sistematik olarak yardımı olmuştur. 1964 yılında Alma-Ata ve Aşkabad'da; 1967 ve 1970 yıllarında Bakü'deki Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Entitüsü ve Azerbaycan Üniversitesinde; 1969 yılında Taşkent'teki Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İlimler Akademisi A. Navoi adındaki edebiyat müzesinde Türkoloji hakkında bildiriler sunmuştur. Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin aspirant, Türkolog ve stajyer yetiştiren ilmî ve pedagojik kuruluşlarını yönetmiştir.

---

* *Biobibliografiçeskie Oçerki o Deyatelyah Obşçestvennih Nauk Uzbekistana II, İzd-vo "FAN" USSR, Taşkent 1977, sf. 312-317.*

1960 Moskova’da yapılan XXV Milletlerarası Şarkiyatçılar Kongresine katılmıştır. 1971 yılında Türk Dil Kurumuna yüksek üye olarak seçilmiştir.

“Budapeşte’nin korunmasında yer aldığı”, “Savaşta hizmetlerinden dolayıyla” “1941-1945 yılları arasında Büyük vatan savaşı ve Almanya zaferi”ndeki hizmetlerinden dolayı madalyayla ödüllendirilmiştir.

Günümüzde¹ Türk Dillerinin karşılaştırmalı morfolojisi (fiil) üzerindeki deneme çalışmalarına devam etmektedir.

A.M. Şçerbak’ın eserleri şunlardır:

1. *Skazanie ob Oguzе. Uygurskiy variant., Avtoreferat kand. diss., L., 1951, 24 sf.*
2. “K istorii uzbekskogo literaturnogo yazıka drevnego perioda.” Şu kitabın içinde: *Akademiku Vladimiru Aleksandroviçu Gordlevskomu k yego semidesyatipyati letiyu. Sbornik statey, M., İzd-vo AN SSSR, 1953, sf. 317-323.*
3. “K istorii obrazovaniya uzbekskogo natsionalnogo yazıka. ”, *Voprosı yazıkoznaniya, M., 1954, № 6, sf. 107-115.*
4. “Neskolko slov o priemah çteniya runičeskih nadpisey, naydennih na Donu. ”, *Sovetskaya arheologiya, XIX, M., 1954, sf. 269-282.*
5. Şu kitap üzerinde eleştiri: *S. E. Malov. Yeniseyskaya pismennost tyurkov. Teksti i perevodi, M.-L., İzd-vo AN SSSR, 1952, 116 sf., Epigrafika Vostoka, X, M.-L., 1955, sf. 98-100.*
6. “Sposobi vıraceniya grammatičeskih znaçeniy v tyurkskih yazıkah. ”, *Voprosı yazıkoznaniya, M., 1957, № 1, sf. 18-26.*
7. “Znaki na keramike iz Sarkela. ”, *Epigrafika Vostoka, XII, M.-L., 1958, sf. 52-58.*
8. *İvan İvanoviç Meşçaninov (K 75-letiyu so dnya rojdeniya)., İzvestiya Otdeleniya literaturı i yazıka AN SSSR, c. 17, yay. 5, M., 1958, sf. 461-467 (V.A. Avrorinim ile birlikte hazırlamıştır).*
9. “Moneti iz raskopok gorodişça Ak-Beşim. ”, *Uçenie zapiski İV AN SSSR, XVI, M.-L., 1958, sf. 514-561 (L. R. Kızlasovim i O. İ. Smirnovoy ile birlikte hazırlamıştır).*
10. “Vzaimosvyaz turetskogo i mongolskogo yazıkov. ”, *Uzbek tili va adabiëti masalalari, Taşkent, 1959, № 4, sf. 60-65.*
11. “Znaki na keramike i kirpiçah iz Sarkela-Beloy Veci (K voprosu o yazıke i pismennosti peçenegov). ”, Şu kitabın içinde: *Materialı i issledovaniya po arheologii SSSR, № 75, Trudi Volgo-Donskoy arheologičeskoj ekspeditsii, c. II, L., 1959, sf. 362-389.*
12. “Kamen s nadpisyu, naydenniy v Mongolii. ”, *Uzbek tili va adabiëti masalalari, Taşkent, 1959, № 3, sf. 34-36.*
13. “Ob altayskoy gipoteze v yazıkoznanii. ”, *Voprosı yazıkoznaniya, M., 1959, № 6, sf. 51-63.*
14. *Oguz-name. Muhab-bat-name. Pamyatniki drevneuygurskoy i starouzbekskoy pismennosti., M., İVL, 1959, 171 sf.*

¹ Bu makale 1977’de yazılmıştır.

15. “Voprosı istoričeskogo razvitiya leksiki tyurkskih yazıkah.”, *XXV Međunarodny kongress vostokovedov, M., 1960, 26 sf. (v soavtorstve).*

16. “Deepričastie na-a--ä (-j) v tyurkskih yazıkah.”, Şu kitabın içinde: *K 75-letiyu akad. İ. İ. Meşčaninova. Sbornik statey, M., İzd-vo AN SSSR, 1960, sf. 226-235.*

17. “Yeşçe raz o monetah s runičeskimi nadpisyami iz Minusinska.”, *VDİ, M., 1960, № 2, sf. 139-141.*

18. “O metodike issledovaniya yazikovih paralleley (v svyazi s altayskoy gipotezoy).”, *XXV Međunarodny kongress vostokovedov, M., 1960, 16 sf.*

19. *Grammatičeskiy očerık yazıka tyurkskih tekstov X-XIII vv. iz Vostočnogo Turkestana., M.-L., İzd-vo AN SSSR, 1961, 204 sf.*

20. “Nadpis na drevneuygurskom yazıke iz Mongolii.”, *Epigrafika Vostoka, XIV, M.-L., 1961, sf. 23-25.*

21. “Nazvaniya domaşnih i dikih civotnih v tyurkskih yazıkah.”, Şu kitabın içinde: *İstoričeskoe razvitie leksiki tyurkskih yazıkah, M., İzd-vo AN SSSR, 1961, sf. 82-172.*

22. “Novaya runičeskaya nadpis na kamne.”, *Uçenie zapiski Tuvinskogo nauçno-issledovatel'skogo instituta yazıka, literaturi i istorii, yay. IX, 1961, sf. 238-241.*

23. “Osnovnie osobennosti yujnohorezmskogo govora v sravnitel'nom osveşçenii.”, Şu kitabın içinde: *Materialı po uzbekskoy dialektologii, II, Taşkent, İzd-vo AN UzSSR, 1961, sf. 72-95.*

24. Şu kitap üzerinde eleştiri: *G. J. Ramstedt, Einführung in die altaische Sprachurssenschaft., Narodı Azii i Afriki, M., 1961, № 4, sf. 228-232.*

25. “Rol glagola “ur” v slovoobrazovanii v uzbekskom yazıke.”, *Uzbek tili va adabiëti masalalari, Taşkent, 1961, № 2, sf. 41-44.*

26. “Sootnoşenie alliteratsii i rifmi v tyurkskom stihoslojenii.”, *Narodı Azii i Afriki, M., 1961, № 2, sf. 142-153.*

27. *Grammatika starouzbkskogo yazıka., M.-L., İzd-vo AN SSSR, 1962, 276 sf.*

28. *Les inscriptions inconnues sur les picrres de Khoumara., Akta Orient Hungariche, c. XV, fasa 1-3, Budapest, 1962, p. 283-290.*

29. “O metodike morfologiçeskogo opisaniya yazıka.”, *Voprosı yazıkoznaniya, M., 1963, № 5, sf. 31-38.*

30. “O morfologiçeskoy strukture slova v tyurkskih yazıkah.”, Şu kitabın içinde: *Morfologiçeskaya struktura slova v yazıkah različnih tipov, M.-L., İzd-vo AN SSSR, 1963, sf. 267-270.*

31. “O tyurkskom vokalizme.”, Şu kitabın içinde: *Tyurkologiçeskie issledovaniya, M.-L., İzd-vo AN SSSR, 1963, sf. 24-40.*

32. [Eleştiri] “Rabotı Dj. Klosona po altaistike.”, *Narodı Azii i Afriki, M., 1963, № 3, sf. 150-153.*

33. *Concernig the Methods for Morphological Description., “Linguistics”, The Hague, 1964, N 8, p. 72-83.*

34. *L'inscription runique d'Ouest-Eleguete (Touva).*, "Ural-Aitaische Jahrbücher", vol. 35 "B". Wiesbaden, 1964, s. 145-149.
35. "Pamyatniki runičeskogo pisma yeniseyskih tyurok.", *Narodı Azii i Afriki*, M., 1964, №4, str 140-151.
36. "Tyurkskiy konsonantizm.", *Voprosı yazıkoznaniya*, M., 1964, № 5, sf. 16-35.
37. "Lingvističeskie zametki.", *Voprosı yazıkoznaniya*, M., 1965, № 6, sf. 16-23.
38. Şu kitap üzerinde eleştiri: *A.F. Sjöberg. Uzbek structural grammar. Btoomington, 1963, 158 p.*, *Voprosı yazıkoznaniya*, 1965, № 2, sf. 105-108.
39. "A.H. Kononov (K şestidesyatiletıyu).", *Narodı Azii i Afriki*, M., 1966, № 5, sf. 213-215.
40. "O fonologičeskoy oppozitsii glasnih no priznaku rastvora v tyurkskih yazıkah.", *Narodı Azii i Afriki*, M., 1966, № 1, sf. 121-128.
41. "O karaktere leksičeskih vzaimosvyazey tyurkskih, mongolskih i tungusomançjurskih yazıkov.", *Voprosı yazıkoznaniya*, M., 1966, № 3, sf. 21-35.
42. Şu kitap üzerinde eleştiri: *M.A. Çerkasskiy. Tyurkskiy vokalizm i singlarmonizm.*, *Narodı Azii i Afriki*, M., 1966, № 3, sf. 189-192.
43. "Tyurkskie glasnie v količestvennom otnošenii.", *Tyurkologičeskiy sbornik*, M., İzd-vo "Nauka", 1966, sf. 146-162.
44. "Ob odnoy tipologičeskoy konstante diahroničeskogo poryadka.", Şu kitabın içinde: *Osnovnie problemi evolyutsii yazıka. Vsesoyuznaya konferentsiya po obščemu yazıkoznaniyu. Materialı... 9-16 sentyabrya 1966, ç. 1-2. Samarkand, İzd-vo SamGU, 1967, sf. 261-263.*
45. "O proishodenii pervičnih dolgih glasnih v tyurkskih yazıkah.", *Voprosı yazıkoznaniya*, M., 1967, № 6, sf. 34-47.
46. "Protetičeskie soglasnie v tyurkskih yazıkah.", Şu kitabın içinde: *Filologiya i istoriya tyurkskih narodov*, L., İzd-vo "Nauka", Leningradskoe otdelenie, 1967, sf. 41-42.
47. Şu kitap üzerinde eleştiri: *G. Doerfer, Turkische und mongolische Elemente in Neupersischen, Bd. 1, Wiesbaden, 1963, 557 s.*, *Narodı Azii i Afriki*, M., 1967, № 2, sf. 207-211.
48. Şu kitap üzerinde eleştiri: "A.A. Yuldaşev. Analitičeskie formı glagola v tyurkskih yazıkah.", *Voprosı yazıkoznaniya*, M., 1967, № 1, sf. 157-162.
49. "Drevneuygurskaya nadpis na serebryanoy çarke iz mogilnika nad Polyanoy.", *KSİA*, 114, M., 1968, sf. 31-33.
50. "O lingvističeskoy prirode çastey reçi.", Şu kitabın içinde: *Voprosı istorii çastey reçi na materiale yazıkov različnih tipov*, L., İzd-vo "Nauka", Leningradskoe otdelenie, 1968, sf. 229-233.
51. "O tyurko-mongolo-tungusskih svyazyah v morfologii.", *Narodı Azii i Afriki*, M., 1968, № 1, sf. 104-116.
52. *Sravnitel'naya fonetika tyurkskih yazıkov.*, *Avtoreferat dokt. diss.*, L., 1968, 38 sf.

53. Soderjanie uralo-altayskoy gipotezi, yee obosnovanie i otsenka., İAN AzerbSSR, Seriya literaturı, yazıka i iskusstva, Baku, 1968, № 1, sf. 62-70.
54. Tyurkskaya epigrafika., İAN AzerbSSR, Seriya literaturı, yazıka i iskusstva, Baku, 1968, № 2, sf. 78-84.
55. Notes linguistiques., "Languages", Paris, "Larousse", 1969, p. 99-107.
56. Şu kitap üzerinde eleştiri: K.V. Menges. *The Turkic languages and peoples*, Wiesbaden, 1968, S. XIV + 248., *Voprosı yazıkoznaniya, M.*, 1969, № 6, sf. 134-138.
57. "Soçinenie Babura ob aruze (Predvaritelnoe soobşçenie).", *Narodı Azii i Afriki, M.*, 1969, № 5, sf. 156-168.
58. "Yeniseyskie runičeskie nadpisi. K istorii otkritiya i izuçeniya.", *Tyurkologičeskiy sbornik. 1969, M.*, İzd-vo "Nauka", 1970, sf. 111-134.
59. "K voprosu o formah na-ça, -çi, -çu v tyurkskih yazıkax.", *Sovetskaya tyurkologiya, Baku, 1970, № 6, sf. 28-33.*
60. "O fonetiçeskih osobennostyah yazıka "Kutadgu bilig" i drevneuygurskom konsonantizme.", *Sovetskaya tyurkologiya, Baku, 1970, № 4, sf. 20-23.*
61. "Postoyanniy mecdunarodniy altaistiçsskiy seminar.", *Voprosı yazıkoznaniya, M.*, 1970, № 4, sf. 149-153.
62. *Sravnitel'naya fonetika tyurkskih yazıkov.*, L., İzd-vo "Nauka", Leningradskoe otделение, 1970, 204 sf.
63. Formı çisla v imen v tyurkskih yazıkah., *Voprosı yazıkoznaniya, M.*, 1970, № 3, sf. 87-99.
64. "Zameçaniya o tekste i yazıke "Ta'aşşuk-name", "Studia Turcica", Budapest, 1971, sf. 431-440.
65. "O morfoloğičeskom sostave obraznih glagolov tina bakyr- çakyr- haikyr-", *Sovetskaya tyurkologiya, Baku, 1971, № 3, sf. 8-12.*
66. "O nekotorih osobennostyah obrazovaniya padejnih form v tyurkskih yazıkah.", *Voprosı yazıkoznaniya, M.*, 1971, № 1, sf. 84-88.
67. "O runičeskoy pismennosti v yugo-vostoçnoy yevrope.", *Sovetskaya tyurkologiya, Baku, 1971, № 4, sf. 76-82.*
68. "Slog i yego struktura.", *Voprosı tyurkologii, Baku, İzd-vo AN AzerbSSR, 1971, sf. 172-176.*
69. "Traktat Babura ob aruze i yego znaçenie v izuçenii tvorçestva Navoi.", Şu kitabın içinde: *Adabiy meros, yay. 2, Taşkent, 1971, sf. 284-287.*
70. "K karakteristike sistemi tyurkskih padejey v plane soderjaniya.", *Sovetskaya tyurkologiya, Baku, 1972, № 4, sf. 3-11.*
71. "V.V. Radlov i izuçenie pamyatnikov runičeskoy pismennosti.", Şu kitabın içinde: *Tyurkologičeskiy sbornik. 1971, Pamyati akademika V.V. Radlova, M.*, İzd-vo "Nauka", GRVL, 1972, sf. 54-63.
72. "P.M. Melioranskiy i izuçenie pamyatnikov tyurkskoy pismennosti.", Şu kitabın

içinde: *Tyurkologičeskiy sbornik. 1972, M., İzd-vo "Nauka", GRVL, 1973, sf. 24-35.*

73. Suşçestvoval li v tyurkskom prayazıke datelnyı padej na -k?-, *Sovetskaya tyurkologiya, Baku, 1973, № 3, sf. 47-48.*

74. Yeşçe raz k voprosu o rekonstruksii tyurkskogo arhetipa anlautnih I-ž-Z-Ş-Ç-S-, *Sovetskaya tyurkologiya, Baku, 1974, № 4, sf. 80-84.*

75. Metodi i zadaçi etimologičeskogo issledovaniya affikslnih morfem v tyurkskih yazıkah., *Sovetskaya tyurkologiya, Baku, 1974, № 1, sf. 31-40.*

76. "O priçinah strukturno-fonetiçeskih rashojdeniy v tyurko-mongolskih leksiçeskih paralelyah.", Şu kitabın içinde: *İssledovaniya po vostoçnoy filologii. K semidesyatiletiyu professora G.D. Sanjeeva, M., İzd-vo "Nauka", 1974, sf. 340-350.*

77. "Salname.", Şu kitabın içinde: *Pismennie pamyatniki Vostoka. 1971, M., İzd-vo "Nauka", GRVL, 1974, sf. 171-189, 546-552.*

78. "K voprosu o proishodeniı glagola v tyurkskih yazıkah.", *Voprosi yazıkoznaniya, M., 1975, № 5, sf. 18-29.*

79. "S. E. Malov-İssledovatel drevnetyurkskih i drevneuygurskih pamyatnikov.", *Sovetskaya tyurkologiya Baku, 1975, № 5, sf. 69-73.*

80. "O soçetaniya... v runiçeskih nadpisyah.", *Sovetskaya tyurkologiya Baku, 1975, № 6, sf. 88-90.*

81. "Sostayanie raboti i zadaçi sostableniya etimologičeskih slovarey tyurkskih yazıkov.", *Sovetskaya tyurkologiya Baku, 1975, № 4, sf. 3-10.*

82. "O nekatorih spornih voprosah rekonstruksii fonologičeskoy sistemi tyurkskogo prayazıka.", Şu kitabın içinde: *Tyurkologičeskie issledovaniya, M., İzd-vo "Nauka", GRVL, 1976, sf. 237-248.*

83. "Formı jelatelnogo nakloneniya v tyurkskih yazıkah.", Şu kitabın içinde: *Tyurkologiya. K 70-letiyu akad. A.N. Konanova, L., İzd-vo "Nauka", Leningradskoe otdelenie, 1976, sf. 184-190.*

A.M. Şçerbak'ın hayatı hakkında kaynak: Aleksandr Mihayloviç Şçerbak, *S.D. Miliband. Bibliografiçeskiy slovar..., M., 1975, sf. 620-621.*

Çeviren: Mustafa KAYIHAN